

- καὶ ἡ οὐρανὸς σώματι θεῖον». καὶ ἕκαστον τῶν ἄστρον ἐκ τοῦ αὐτοῦ σώματος ἐστίν, ἐν ᾧ τυγχάνει τὴν φοράν ἔχονα. καὶ μετὰ ταῦτα ἀπορήσας, διὰ τί οὐκ αἰεὶ τὰ πλεον ἀπέχοντα τῆς πρώτης φορᾶς κινεῖται πλείους κινήσεις,
- U 51^v ἀλλὰ τὰ μεταξὺ πλείστας, καὶ αὖ, διὰ τί ἐν μὲν τῇ πρώτῃ φορᾷ τοσοῦτων ἐστὶν ἀστέρων πλῆθος, τῶν δὲ ἄλλων ἐν χωρὶς ἕκαστον· »ἡμεῖς, φησὶ τὸ 5 ζήτημα λύων, ὡς περὶ σωμάτων αὐτῶν μόνων καὶ μονάδων τάξιν μὲν ἔχόντων, ἀφύχων δὲ πάμπαν, διανοούμεθα. δεῖ δ' ὡς μετεχόντων ὑπολαμβάνειν πράξεως καὶ ζωῆς.« οὐχὶ δὲ καὶ ἐν τῶν Μετὰ τὰ φυσικὰ τῷ λ' ἄριστα ἀποδείξας εἶναι νοητὴν οὐσίαν, αἰδίον, ἀμερῆ τε καὶ ἀδιαίρετον, καὶ τὸν ἀπειρον χρόνον κινουσαν, ἀπαθῆ τε καὶ ἀναλλοίωτον, εἴτα ἐρωτῶν εἰ μίαν 10 θετέον ἢ πλείους τὴν τριαύτην οὐσίαν, καὶ εἰ πλείους πόσας, τοσαύτας εἶναι ταύτας δὴ τὰς κινούσας οὐσίας φησὶν, ὅσα καὶ τὰ κινούμενα; »ἀνάγκη γάρ φησιν ἕκαστην τῶν φορῶν ὑπ' ἀκινήτου τε κινεῖσθαι καὶ καθ' αὐτὴν καὶ αἰδίου οὐσίας.« τελευτῶν δὲ καὶ εἰς ἀριθμὸν αὐτὰς ἀνάγει, τὸν τῶν πέντε καὶ πεντήκοντα, τοσαύτας εἶναι καὶ τὰς κινήσεις, ἐξ ὧν οἱ πρὸ 15 αὐτοῦ ἀστρονόμοι εἰρήκασιν, τιθέμενος· τοσαῦτα καὶ τὰ κινουῦντα, καὶ ἐτι πλείω, εἰ αἱ κινήσεις πλείους.
- 13 Ταῦτα καὶ πολλὰ τούτοις ὅμοια ὑπ' Ἀριστοτέλους εἰρημένα οὐ συγχωρήσεις πλείους θεοὺς τιθεμένου εἶναι; συγχωρήσεις κἀν ἄκων. Ἕλλην γὰρ Πλάτων, Ἕλλην Ἀριστοτέλης. καὶ πολλὰς ἑκάτερος ὑπερκειμένας 20 τε καὶ ὑφειμένας δοξάζων θεότητας, οὐ κατὰ τὸν πολὺν καὶ ἰδιώτην λαὸν
- V 42 ἀγάμμασι καὶ ξοάνοις λατρεύοντες καὶ τοὺς αἰσχίστους περὶ θεῶν παραδεχόμενοι μύθους, ἀλλ' ἕνα μὲν θεὸν τὴν πρωτίστην πάντων ἀρχὴν, ἀγέννη-
- U 52 τὸν τε πάντη καὶ ἀναίτιον ὁμοίως ἀμφω τιθέμενοι, πολλὰς δ' ἄλλας νοητὰς καὶ αὐτὰς καὶ αἰδίους μετ' ἐκεῖνον οὐσίας, τὰς μὲν ὑπερκειμένας, τὰς δ' ὑφει- 25 μένας, πάσας μέντοι εἰς ἓν τὸ πρῶτιστον ἀναγομένας καὶ ἐκεῖνου γε ἡρτημένας — Πλάτων μὲν διαρρήδην πανταχοῦ τῶν ἑαυτοῦ λόγων, εἰσὶ δ' οἱ φασὶ καὶ Ἀριστοτέλης — ὑπὸ τῆς πρωτίστης ἀρχῆς καὶ τῶν μετ' αὐτὴν προηγμένας σέβοντες. ὡς γὰρ ἐν τοῖς αἰσθητοῖς, οὕτω κἀν τοῖς νοητοῖς διάκρισιν εἶναι καὶ φύσεων ἑτερότητα, ἐκεῖθεν τε τὴν τῶν ἐνθάδε διάκρισιν ἤκειν. 80
- B 32^v μήτε οὖν Πλάτωνι ὑπὲρ Ἀριστοτέλους, μήτε Ἀριστοτέλει ταῦτά τις ὑπὲρ Πλάτωνος ἐγκαλεῖτω. κοινὸν γὰρ αὐτοῖς τὸ ἐγκλημα, κοινὸς δ' ἀγών. τῆς αὐτῆς θρησκείας ἑκάτερος. τῆς Χριστιανικῆς ἑκάτερος ἀλλότριος πίστεως.

Κεφ. ζ' Τίνα περὶ τῆς τῶν ὄντων παραγωγῆς Πλάτων
καὶ Ἀριστοτέλης συνέγραψαν.

85

- 6, 1 Ἀλλὰ ταῦτα μὲν περὶ τούτων. σκεψώμεθα δὲ καὶ, εἰ τὸ περὶ τῆς τῶν ὄντων κατὰ μὲν Πλάτωνα ἐξ ὕλης προὑπαρχούσης, κατὰ δ' Ἀριστοτέλην ὑπὸ τοῦ θεοῦ θελήματος ἐκ τοῦ πάντη μὴ ὄντος προόδου κατηγορημα ἀληθεύει τῷ κατηγορῶ. ἐμοὶ μὲν γὰρ πᾶν τούναντίον δοκεῖ, καὶ

1 Arist. De Caelo β 3. 286 a, 11. | 1 Arist. De Caelo β 7. 289 a, 14 sq. | 6 Arist. De Caelo β 12. 292 a, 18—21. | 8 cf. Arist. Metaph. λ 7—10. 1072 a—1076 a.

deferente tantus stellarum numerus sit, in ceteris singulae cohaereant: »Nos, inquit, adhuc de his tamquam corporibus tantum et unitatibus ordine positus, sed prorsus inanimatis consideramus. At vero existimandum de his est tamquam vitam actionemque habentibus.« Undecimo etiam volumine 5 eius libri, quem de rebus divinis composuit, cum substantiam demonstrasset esse intellegibilem, sempiternam, exsortem partium, indivisibilem, infinitam, tempore infinito moventem, passionis alterationisque expertem, tum unane an plures huiusmodi substantiae ponendae essent, quaerens, et si plures, quotnam essent ponendae, demum tot numero substantias esse respondit, 10 quot ea ipsa sunt, quae moventur. »Unamquamque enim delationem, inquit, necesse est ab immovibili et per se sempiterna substantia moveri.« Postremo ad certum etiam numerum eas substantias redegit, quinque scilicet et quinquaginta, quod totidem motus caelestium corporum veteres astro- 15 nomi posuissent. Quin etiam plures substantias facile se concessurum ostendit, si motus quoque plures esse constiterit.

Haec et alia huiusmodi permulta ab Aristotele scripta, quis non iudicet 18 eius esse, qui plures deos statuerit? Fuerunt nimirum et ipse et Plato, ut supra diximus, gentiles et plures uterque divinitates superiores atque inferiores opinatus est. Non tamen usque adeo in errorem vulgi lapsi sunt, 20 ut fabulas quasdam obscoenas et inanes statuas coluerint, sed deum unum omnium rerum principium, ingenitum omnino et omni causa vacantem posuere, multas praeterea alias substantias, easque aeternas, sed a primo illo gradatim descendentes, ut aliae superiores, aliae inferiores habeantur, verum omnes ad unum primum referri indeque pendere atque a primo 25 et proximis primo esse productas. Ita Plato quidem apertius tradidit. Sunt tamen etiam, qui Aristotelem non secus sensisse interpretentur. Ut enim in rebus, quae sensu percipiuntur, sic in iis, quae intellegentia comprehenduntur, distinctionem dicunt et naturarum diversitatem esse oportere, indeque rerum naturalium discretionem provenire. Nec Platonem igitur 80 reprehendi fas est, quod ita senserit, cum Aristotelem probamus, nec Aristoteles arguendus est, cum extollimus Platonem; commune enim amborum crimen est, et pari ratione alienus uterque est a religione Christiana. Sed de his hactenus.

Cap. VI. De entium productione quid Plato atque Aristoteles senserint.

85 Nunc de productione entium considerandum est, quam Plato, si ad 6, 1 versario credimus, ex materia praeeistente, Aristoteles vero ex non ente simpliciter sola voluntate divina fieri opinatur. At mihi quidem contrarium prorsus videtur, nec mihi solum, sed omnibus doctissimis viris, qui Platonis atque Aristotelis libros exposuerunt. Verba etiam ipsorum auctorum sen- 40 tentiam nostram videntur aperte confirmare. Sed quoniam de causa rerum, quae fiunt, agimus videndumque est, an materia earum causa sit, idcirco

οὐκ ἔμοι μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐξηγησαμένοις τὰ ἐκείνων, ἀνδράσι σοφοῖς,
 U52^v καὶ αὐτὰ δὲ τοῖν φιλοσόφοιν τὰ ῥήματα ἔμοι συνηγοροῦσι σαφῶς. ἐπεὶ δὲ
 περὶ αἰτίου τῶν γινομένων ὁ λόγος, καὶ εἴ ἢ ὕλη αὐτῶν αἰτία ἐστὶν καὶ
 ἢ ἐστὶν αἰτία, σκοπεῖσθαι δέον. αἰτία δὲ κατὰ μὲν Ἀριστοτέλη τέτταρα,
 Πλάτων δὲ καὶ τὸ παραδειγματικόν τε καὶ ὀργανικὸν αὐτοῖς προστίθησιν. 5
 πρὸς ἐντελεστέραν τῶν προκειμένων ἐξέτασιν περὶ πάντων τούτων καὶ
 μάλιστα γε τῶν καιριωτάτων πρότερον σκοπητέον. ἴδωμεν οὖν, οἷα περὶ
 ποιητικοῦ καὶ τελικοῦ καὶ παραδειγματικοῦ εἴτε καὶ εἰδικοῦ αἰτίου Πλά-
 των ἐθεολόγησεν.

2 Τὴν μὲν οὖν ποιητικὴν αἰτίαν ὕμνων ἐν Τιμαίῳ, τὸν μὲν κόσμον 10
 γενητὸν εἶναι φησί, παντὶ δὲ τῷ γενομένῳ ὑπ' αἰτίου τινὸς ἀνάγκην
 V42^v εἶναι γενέσθαι. »παντὶ γὰρ ἀδύνατον χωρὶς αἰτίου γένεσιν σχεῖν.« καὶ πάλιν·
 »τὸν μὲν οὖν ποιητὴν καὶ δημιουργὸν τοῦδε τοῦ παντὸς εὐρεῖν τε ἔργον
 καὶ εὐρόντα εἰς πάντα ἀδύνατον λέγειν.« ἐν τε τῷ δεκάτῳ τῶν Νόμων
 ἐπιτιμῶν τοῖς τὰ γινόμενα καὶ γενόμενα καὶ γενησόμενα φύσει καὶ τύχῃ 15
 λέγουσιν εἶναι· »τὸν τε οὐρανὸν ὅλον, φησί, καὶ πάντα ὑπόσα κατ'
 οὐρανόν, καὶ ζῶα αὐτὰ καὶ φυτὰ ξύμπαντα, ὠρῶν πασῶν ἐκ τούτων γενομένων,
 οὐ διὰ νοῦν, φασίν, οὐδὲ διὰ τινὰ θεὸν οὐδὲ διὰ τέχνην, ἀλλ', ὃ λέγομεν, φύσει
 καὶ τύχῃ,« ὡς δὴ αὐτὸς διὰ θεὸν καὶ νοῦν εἶναι δοξάζων αὐτὰ, κάκεινον
 ποιητικὴν αἰτίαν τῶν ὄντων θεολογῶν. 20

3 Τὴν γε μὴν τελικὴν αἰτίαν, ἄκουσον, οἷς ἐν Τιμαίῳ γεραίρει· »λέγωμεν
 U58 γὰρ δὴ, φησίν, δι' ἣν αἰτίαν γένεσιν καὶ τὸ πᾶν τόδε ὁ ξυνιστάς ξυνέστησεν.
 ἀγαθὸς ἦν, ἀγαθῷ δὲ οὐδεὶς περὶ οὐδενὸς ἐγγίνεται φθόνος. τούτου δὲ ἐκτὸς
 ὧν πάντα ὅτι μάλιστα ἐβουλήθη γενέσθαι παραπλήσια ἑαυτῷ.« καὶ αὖτις·
 B38 »οὕτως οὖν δὴ κατὰ λόγον τὸν εἰκότα δεῖ λέγειν, τόνδε τὸν κόσμον ζῶον 25
 ἔμψυχον ἐννοῦν τε τῇ ἀληθείᾳ διὰ τὴν τοῦ θεοῦ γενέσθαι πρόνοιαν.« καὶ πάλιν·
 »ἀθάνατοι μὲν οὐκ ἐστὲ οὐδ' ἄλυτοι τὸ πάμπαν, οὔτι μὲν δὴ λυιθήσεσθι γε
 οὐδὲ τεύξεσθε θανάτου μοίρας, τῆς ἐμῆς βουλήσεως μείζονος ἔτι δεσμοῦ
 καὶ κυριωτέρου λαχόντες ἐκείνων, οἷς ὅτ' ἐγένεσθε, ξυνεδεῖσθε.« τὰ αὐτὰ
 καὶ ἐν Πολιτικῷ, καὶ ὅπη ποτὲ περὶ τούτων μνησθῆιη, λέγοντα αὐτὸν εὐρή- 30
 σεις ἑαυτῷ συμφώνως αἰεὶ, καὶ τὴν θεοῦ βούλησιν τε καὶ ἀγαθότητα τελικὴν
 αἰτίαν τῆς νοητῶν τε καὶ αἰσθητῶν πάντων ξυστάσεως γεγονέναι τε καὶ
 εἶναι τιθέμενου.

4 Παραδιδούς δὲ καὶ τὴν παραδειγματικὴν· »πρὸς πρότερον τῶν παρα-
 δειγμάτων, φησίν, ὁ τεκταινόμενος αὐτὸν ἀπειργάζετο, πρότερον πρὸς τὸ 35
 κατὰ τὰ αὐτὰ καὶ ὡσαύτως ἔχον ἢ πρὸς τὸ γεγονός; εἰ μὲν δὴ καλὸς ἐστὶν ὁδε
 ὁ κόσμος, ὃ τε δημιουργὸς ἀγαθός, δῆλον ὡς πρὸς τὸ αἰδῖον ἔβλεπεν.« καὶ
 U58^v αὖ· »τῷ τῶν νοουμένων καλλίστῳ καὶ κατὰ πάντα τελῶ μάλιστ' αὐτὸν
 ὁ θεὸς ὁμοιωσαὶ βουληθεὶς, ζῶον ἐν ὄρατόν, πάνθ' ὅσα κατὰ φύσιν αὐτοῦ
 V48 ξυγγενῆ ζῶα ἐντὸς ἔχον ἑαυτοῦ ξυνέστησε.« καὶ μετὰ τινά, ἕνα φησίν εἶναι 40
 τὸν κόσμον, »εἴπερ κατὰ τὸ παράδειγμα δεδημιουργημένος ἐσται.« καὶ πάλιν·
 »ἔτι δὴ μᾶλλον ὁμοιον πρὸς τὸ παράδειγμα ἐπενόησεν ἀπεργάσασθαι. καὶ
 ταῦτα μὲν Πλάτων καὶ πολλὰ τούτοις ὁμοια, οὐκ ἐκ στοχασμῶν τινῶν καὶ

de ipsis causis primo tractandum videtur, ut res, de qua agimus, perfectius explicari possit. Causas igitur Aristoteles quadrifariam partitus est, quippe materialem posuit, formalem, finalem, agentem. Plato autem his addidit etiam exemplarem atque instrumentalem. Sed quid de causa agente, finali, 6 exemplari sive formali locutus sit, videamus.

Causam agentem in Timaeo exponens, mundum inquit factum esse; 2 oportere autem omne, quod fit, ab aliqua causa fieri; impossibile enim prorsus fore aliquid fieri sine causa. Post haec: »Creatorem, inquit, atque opificem universi nec inveniri facile nec, si invenerimus, fieri potest, ut 10 omnibus explicemus.« Item in libro de Legibus decimo reprehendens eos, qui res factas et quae sunt quaeque futura sunt, natura sive fortuna dixerunt evenire: »Totum, inquit caelum et omnia, quae caeli ambitu continentur, animantes etiam et stirpes et tempora anni non mente, non deo aliquo, non ulla artis ratione, sed, quod diximus, natura et fortuna creari volunt.« 16 Quos certe ideo arguit Plato, quia deo et mente omnia esse fierique, eamque esse causam agentem existimabat.

Finalem vero causam, quibus verbis in Timaeo extollat, videamus. 2 »Dicamus, inquit, qua causa generationem et hoc universum condiderit, qui condidit. Bonus erat, bono nullius rei invidia esse poterat; illius igitur 20 expers omnia sibi quam simillima effici voluit.« Et rursus: »Sic igitur optimo iure dicendum est mundum hunc animal esse, mente praeditum, sola dei immortalis providentia creatum. Item vos quidem non immortales neque omnino indissolubiles estis. Nullam tamen dissolutionis aut mortis conditionem patiemini, cum iam voluntatem meam potiori firmiorique 26 vinculo adepti eritis, quam illa erant, quae vos, dum crearemini, vinciebant.« Haec eadem in sermone civili, quem Graeci Politicum nominant, et omnibus fere locis, in quibus de hac re loquitur, sibi constans exponit, voluntatemque et bonitatem dei fuisse et esse finalem rerum omnium, tum intellegibilium, tum sensibilibium causam praedicat.

Exemplarem etiam causam tradens: »Utrumnam, inquit, exemplar 28 exspectavit, qui condidit, idne, quod per eadem eodemque modo se habet, an id, quod genitum est? Certe, si pulcher hic mundus est, et ipsius mundi opifex bonus, sempiternum exemplar respexisse conditorem manifestum est.« Item: »Cum deus omnium, quae in intellegentiam cadunt, rerum 36 pulcherrime et perfectissime similem maxime eum facere vellet, animal unum visibile, cuncta naturae animalia sibi cognita intra se continens

2/7 ἐπεὶ — σκοπητέον U* in marg. B V M Z in textu, quo loco U ἐπεὶ δὲ τέτταρα τῶν ὄντων αἰτία | 7 οὖν B V] U* corr. ex πρώτον | 18 δημιουργόν] πατέρα edit. | 26 λόγον] τὸν λόγον M | 28 οὐδεὶς sec. edit.] condid. om. | 29 ἐγένεσθε U B V γίνεσθε Burnet

12 Plat. Tim. 28 a. | 18 Plat. Tim. 28 c. | 16 Plat. Legg. X. 889 c. | 21 Plat. Tim. 29 e. | 26 Plat. Tim. 30 b. | 27 Plat. Tim. 41 b. | 34 Plat. Tim. 28 c. 29 a. | 38 Plat. Tim. 30 d. | 38 Plat. Tim. 30 d. | 40 Plat. Tim. 31 a. | 42 Plat. Tim. 37 c.

πιθανολογιῶν ἡμετέραις ἐπινοίαις συναγόμενα, ἀλλὰ διαρρήδην καὶ ἀνακεκαλυμμένη τῇ φωνῇ σαφέστατα πανταχοῦ τῶν ἑαυτοῦ λόγων φησίν. Ἀριστοτέλης δὲ εἴ τι τούτοις ὅμοιον καὶ ὁμοίως περὶ τῶν γε τοιούτων αἰτιῶν εἴρηκε, μὴ τῇ σῆ εἰκαιολογία μᾶλλον ἢ εἰκοτολογία, ὡς οἶει, βοηθούμενον, πλὴν εἴ που τὸν θεὸν φησι καὶ τὴν φύσιν μηδὲν μάτην ποιεῖν, δεῖξον καὶ 5 νικῶν καὶ στεφανούμενος περίϊθι. ἀλλ' οὐκ ἂν ἔχοις.

¶ Περὶ δὲ ὕλης καὶ εἶδους αἰσθητοῦ εἶπον μὲν καὶ ἀμφότεροι Πλάτων U 54 καὶ Ἀριστοτέλης. τῶν γὰρ αἰσθητῶν δὴ τούτων καὶ ὑλικὸν αἷτιον εἶναι ἀνάγκη, καὶ ἀδύνατον ἄνευ ὕλης εἶναι τι αὐτῶν. ἔστι γὰρ οἶον τὸ οὐ ἄνευ οὐκ ἂν τι γένοιτο. ἀλλ' Ἀριστοτέλης μὲν ὕλην καὶ εἶδος καὶ στέρησιν ἀρχὰς τῶν 10 γινομένων τίθεται, ἀγένητον ἅμα καὶ ἀίδιον τὴν ὕλην εἶναι βουλόμενος B 33^v ἢ καὶ τὸν κόσμον αὐτόν. Πλάτων δὲ ὕλην καὶ εἶδος καὶ θεόν, καὶ αὐτὸν καὶ χώραν καὶ γένεσιν, διττὸν μὲν τὸ εἶδος, τὸ τε παραδειγματικὸν δηλαδὴ καὶ τὸ ἐνυλον ποιούμενος, θεὸν δὲ τὴν ποιητικὴν αἰτίαν καλῶν καὶ ἔτι τὴν τελικὴν, αὐτὸν τε τὰ ὄντα καὶ ὑπὲρ πάντων ἔτι τὸ ὄν. οὔτε μὴν τὸ ὑλικὸν 16 εἶδος οὔτε πολλῶν ἤττον τὴν ὕλην ἀντιδιαίρων τῷ δημιουργῷ, καὶ τούτων ἑκάτερον ἀνάρχους ἀρχὰς καὶ ἰσοτίμους αἰτίας τῶν ὄντων τιθέμενος, ἀπαγε. παρὰ θεοῦ γὰρ τὰ εἶδη, εἴτε τὰ πρῶτα καὶ παραδειγματικὰ εἴτε τὰ προσεχῆ τῶν γινομένων, ἂν τε χωριστὰ ἂν τε ἀχώριστα βούλοιο λέγειν. παρὰ θεοῦ καὶ τὴν πάντη ἀνείδεον ὕλην καὶ πρώτην ὡς πρωτίστου καὶ 20 ὀλικωτάτου πάντων τῶν ὄντων αἰτίου παραχθῆναι δοξάζει, ἀίδιον μὲν καὶ αὐτὴν καὶ ἀγένητον ὡς καὶ τὰ εἶδη τῷ ὑπ' ἀκινήτου παραχθῆναι αἰτίου· πάν γὰρ δὴ τὸ ὑπ' ἀκινήτου αἰτίας γινόμενον ἀμετάβλητον ἔχει τὴν ὑπαρ- V 43^v ξιν, οὐ μὴν οὔτε πάντη ἀγένητον τῇ αἰτίᾳ γενητὴν οὔσαν, οὔτε πάντη γενητὴν τῷ γε χρόνῳ ἀγένητον οὔσαν, ἀλλ' ἀγενήτου καὶ γενητοῦ μέσσην. περὶ 26 ἧς τῇ πέμπτῃ ἐν Παρμενίδῃ ὑποθέσει ὁ λόγος. ὅπου τὸ ἐν τε αὐτὴν καὶ μηδὲν ὅλως εἶναι τῶν ὄντων, ἢ τε πρὸς τὸ πρῶτιστον αἷτιον ἀνόμοιος ὁμοιότης αὐτῆς διὰ τῶν ἀποφάσεων σαφέστατα παριστάνεται, ἐνταῦθα μὲν ἀποφάσεων στέρησιν, ἐκεῖ δὲ αἰτίαν σημαινουσῶν, τῶν γενομένων ἀπάντων ἐξηρημένην. ¶ Εἰ οὖν μηδὲν ὅλως τῶν ὄντων αὐτὴν εἶναι τίθεται, οὐ μέντοι κατ' 80 αἰτίαν ὑπεροχικὴν ὡς τὸ ὑπερούσιον ἐν, ἀλλὰ κατὰ στέρησιν καὶ ὡς χειρόν

7/8 καὶ εἶδους — Ἀριστοτέλης U^x in marg. B V M Z in textu, ἡμο ἰσο U σκέψαι οὖν, εἰ ὡς ποιητικὴν αἰτίαν τῶν ὄντων τίθεται Πλάτων τὴν ὕλην τούτοις τοῖς λόγοις, εἰ μὴ θεὸν ἐφιστᾶ δημιουργὸν καὶ ποιητικὸν αἷτιον, εἰ μὴ ἀγαθότητα, εἰ μὴ βούλησιν, εἰ μὴ πρόνοιαν θεῖαν ὡς αἰτίαν τελικὴν τῆς τῶν ὄντων αἰτιᾶται γενέσεως. οὐκ οἶδ' ὅπως ὁ χρηστὸς οὗτος ἀνὴρ πρὸς τοσαύτας ἐκκεκώφεται μαρτυρίας, πρὸς τοσαύτην ἐκτετύφλωται τῶν λόγων ἐμφάνειάν τε καὶ διαύγειαν, ὡς λέγειν αὐτὸν μὲν ἐκ τῆς

V 54 πρώτης ὕλης τὸν κόσμον παρηγμένον δοξάζειν, θελήματος, βουλήσεως, ἀγαθοτείας αὐταῖς λέξεσιν ἄνω καὶ κάτω μεμνημένον, Ἀριστοτέλη δὲ ἐκ τοῦ μηδαμῶς ὄντος βουλήσει θεοῦ, οὐδαμοῦ γε τῶν αὐτοῦ λόγων ὅσα γε εἰ μὴ εἰδέναι βουλήσεως ἢ θελήσεως ἐπὶ γε τοιούτου ὅλως μνησθέντα. εἶπον μὲν γὰρ καὶ ἀμφότεροι Πλάτων καὶ Ἀριστοτέλης περὶ ὕλης καὶ εἶδους.

creavit.« Et paulo post unum esse mundum fatetur, »siquidem ad suum exemplar creatus est.« Et: »alterum atque etiam magis magisque, inquit, similem ad suum exemplar efficere illum voluit.« Haec Plato et multa his similia non coniecturis quibusdam et verisimilibus argumentis, sed fidei auctoritate omnibus fere locis suorum librorum asseverat. Aristoteles vero si quid tale de huiusmodi rebus locutus est, praeterquam quod deum et naturam nihil frustra agere affirmavit, ostendat adversarius et palmam adeptus coronatus incedat.

Sed iam de materia quid Plato senserit, consideremus, ut discerni ab omnibus possit, utrumne, quod dicit adversarius, praexistere materiam vel tempore vel magnitudine vel loco distinctam opinetur. Uterque porro et Plato et Aristoteles non modo de forma, verum etiam de materia locutus est. Nam rerum sensibilium causam quoque materialem esse necesse est, nec fieri potest, ut aliquid huiusmodi sit sine materia. Verum Aristoteles materiam, formam et privationem principia omnium entium posuit et simul ingeneratam aeternamque esse materiam scripsit, quem ad modum mundum quoque aeternum et putat et conatur demonstrare. Plato autem materiam posuit et formam et deum, quae rursus ens et formae capedinem et generationem vocavit, et formam quidem duplicem statuit, aut enim exemplarem aut materialem. Deum autem posuit causam agentem, cum de ortu ac generatione mundi disseruit, quem et ens ipsum et vere ens et supra omne ens nominavit. Neque materialem formam neque multo minus materiam ex adverso distinxit conditori; neque has principia rerum absolute prima nec aequales entium causas esse posuit neque praexistere quomodo adversarius intendit materiam praefuisse informem, ex qua postea deus mundum creavit. Somnia ista portentaque adversarii sunt. At Plato a deo formas censuit esse productas, tum primas et exemplares, id est ideas, tum secundas, rebus generandis accommodatas, sive eas separabiles sive inseparabiles dicere velis. A deo etiam productam esse materiam omnino informem ac primam ut a prima absolute et universali omnium entium causa, aeternam etiam ipsam atque ingeneratam, sicut formae sunt, propterea quod a causa immobili sunt productae; omne enim, quod ab immobili causa fit, immutabilem habere essentiam censet, non tamen aut omnino ingeneratam, cum generata sit, quia non sine causa est, aut omnino generatam, cum tempore ingenerata sit — nullo enim tempore generata est — sed inter generatum et ingeneratum quasi mediam consistere, ut in Parmenidis quinto supposito latius declarat. Quo in loco eam unum esse et nihil actu omnino esse et dissimilem similitudinem cum prima causa habere per negationes aperte demonstrat, cum negationes in materia quidem privationem, in deo autem rerum omnium causam significant.

Quodsi Plato nihil omnium rerum esse materiam ponit, idque non ratione excellentiae, quem ad modum supersubstantiale unum, sed propter privationem, et quia rebus omnibus deterior est, quo pacto ausit quisquam

- πάντων τῶν ὄντων, πῶς ἂν τις τολμήσειε τῷ θεῷ τὴν ὕλην ἀντιδιαίρειν τὸν Πλάτωνα οἶεσθαι, τῷ πάντων ἀπλουστάτῳ καὶ κρείττονι ἅμα καὶ αἰτίῳ πάντων τῶν ὄντων, εἴτε ὀπωσοῦν ἀπλῶν εἴτε συνθέτων; τὸ ἀπλοῦν μὲν καὶ αὐτὸ χειρὸν μέντοι πάντων τῶν συνθέτων καὶ μὴ ὄν μᾶλλον ἢ ὄν οὐδ' ἂν πῆ ὄν, εἰ μήπου τοῦ ἐνὸς μετεῖχεν, οὐ καὶ πάντα τὰ ἄλλα μετέ- 5 χοντα ἔστι τε καὶ τὴν οὐσίαν ἔχει, δι' ἐκεῖνό γε ὄντα. »τὴν γὰρ τοῦ γεγονότος ὄρατοῦ καὶ πάντως αἰσθητοῦ μητέρα καὶ ὑποδοχὴν, ἐν Τιμαίῳ φησί, μήτε γῆν μήτε ἀέρα μήτε πῦρ μήτε ὕδωρ λέγωμεν, μήτε ὅσα ἐκ τούτων μήτε ἐξ ὧν ταῦτα γέγονεν· ἀλλ' ἀόρατον εἶδος τι καὶ ἄμορφον, πανδεχές,
- B 34** μεταλαμβάνον δὲ ἀπορώτατά πῆ τοῦ νοητοῦ καὶ δυσσαλωτότατον αὐτὸ λέγον- 10 τες οὐ ψευσόμεθα.»
- 7** Εἰ γὰρ καὶ ὄν καὶ χώραν καὶ γένεσιν προεῖναι φησί τῆς τοῦ κόσμου γενέσεως, οἷς τινες ἰσως ἀπάτηθέντες ἐνόμισαν ἀναίτιον τὴν ὕλην ὑπ' αὐτοῦ λέγεσθαι καὶ πρὸ τῆς τοῦ κόσμου γενέσεως εἶναι, ἀλλ' ἰστέον οὐ πράγματι ἀλλήλων διακρίνεσθαι κόσμον καὶ ὕλην, ὡς θάτερον προϋπάρχειν, θάτερον 15 μεθ' ὑπάρχειν, ἀλλ' ἐπινοία καὶ τῷ τῆς γενέσεως λόγῳ, εἶναι τε οὐ τῆς
- V 44** διανοίας, ἀλλὰ λόγου τοῦ ἡμετέρου τὸ ἐγκλημα. ὁ μὲν γὰρ θεὸς ἀθρόως ὑφίστησι εἶδος καὶ ὕλην, τὰ μέρη καὶ τὸ ὅλον, ὁ δὲ λόγος διαίρει τὰ
- U 55** συνυποστάνα καὶ γεννᾷ τὰ ἀγέννητα καὶ μερίζει κατὰ χρόνον τὰ αἰδία, θάτερον μὲν πρότερον, θάτερον δ' ὕστερον λέγων, μὴ δυνάμενος ἄλλως. 20 καὶ ἐπεὶ τῷ γενέσεως λόγῳ τὴν ὕλην δεῖ προϋπάρχειν ἐξ ὕλης τε ὑποκειμένης γεννᾶσθαι πᾶν τὸ γεννώμενον, διὰ τοῦτο προϋπάρχειν τὴν ὕλην φησί Πλάτων, οὐκ ἄλλως ἢ ὡς καὶ αὐτὸς Ἀριστοτέλης ὑποκεῖσθαι τε δεῖν καὶ προϋπάρχειν ἐκάστου τῶν γεννωμένων τὴν ὕλην ἀποδεικνύς. εἰ οὖν ὀποιασ- οὖν γενέσεως ὑποτεθείσης ἀνάγκη πρὸ τοῦ εἶδους τὴν ὕλην ἐπινοεῖν, κἂν 25 τῇ πρωτίστῃ τῶν γενέσεων τῷ λόγῳ αὐτὰ ἀλλήλων διακρίνεσθαι δεῖν οὐδεὶς ἀντερεῖ· συγχωρήσειε γὰρ ἂν καὶ αὐτὸς ὁ κατήγορος πρώτην γένεσιν εἶναι, τὸν Ἀριστοτέλη δοξάζων ἐκ τοῦ πάντῃ μὴ ὄντος τὸν κόσμον παράγειν. τοῦτο καὶ ὁ Πυθαγορικὸς Τίμαιος ἐνδεικνύμενος ἐν τῷ ἰδίῳ συγγράμματι »πρὶν, φησὶν, οὐρανὸν λόγῳ γενέσθαι, ἦσθην ἰδέα τε καὶ ὕλα καὶ θεὸς 80 δημιουργός«, λόγῳ τε πλάττων τὴν οὐρανοῦ γένεσιν, οὐκ ἔργῳ, καὶ τὴν ὕλην προϋπάρχειν ἐκείνου, οὐ χρόνῳ γε, ἀλλ' ἐπινοίᾳ δηλαδὴ, ὡς μέρος πρὸ τοῦ ὅλου ἐπινοουμένην. παντὸς γὰρ δὴ (δεῖ) προεπινοεῖσθαι συνθέτου τὰ ἐξ ὧν σύγκειται μέρη.
- 8** Καὶ αὐτὸς δὲ Πλάτων ἐν τῷ Τιμαίῳ μετὰ τὴν οὐρανοῦ γένεσιν περὶ 36 ψυχῆς ἐπιχειρῶν λέγειν· »οὐχ ὕστεραν αὐτὴν, φησὶν, »ὡς ἡμεῖς νῦν λέγειν ἐπιχειροῦμεν«, ὁ ξυριστὰς ξυνεστήσατο.« »καὶ γενέσει γὰρ καὶ ἀρετῇ πρεσβυτέρα ψυχὴ σώματος«. καὶ αὖ τὸν χρόνον ὕστερον δοκεῖ λέγειν τοῦ οὐρανοῦ, αὐτὸς ὧν ὁ ἅμα τῷ οὐρανῷ καὶ μετὰ τοῦ οὐρανοῦ αὐτὸν γεγονέναι βοῶν,

9 ἀόρατον] ἀνόρατον *Burriel* | 14 καὶ πρὸ — εἶναι B V] U om. | 14/17 οὐ πράγματι — ἐγκλημα B' *in marg.*, V M Z *in textu*, *quo loco* U B ὡς ἡ ἀπάτη αὐτοῖς πρώτα μὲν διὰ τὸ μὴ συνιέναι τοῦ λόγου, οὐ τῆς διανοίας τοῦτο ἐγκλημα εἶναι. M ὡς ἡ ἀπάτη

affirmare eum posuisse materiam praexistentem, aequalem deo, omnium simplicissimo ac omnibus bonis praestantiori et causae omnium primae? Enim vero tantum abest, ut Plato praesesse materiam ac deo aequirerari existimet, ut eam potius non ens dicat nec alia ratione ens, nisi quatenus
 5 unius particeps est, cuius participatione cetera quoque omnia et sunt et substantiam habent. »Rei enim generatae, inquit in Timaeo, visibilis atque omnino sensibilis matrem et receptricem non terram, non aërem, non ignem, non aquam dicimus, non aliud quicquam ex iis constitutum aut ex quibus ipsa constituta sunt, sed formam quandam invisibilem, informem,
 10 omnium rerum capacem ac receptricem, quam si parum intellegibilem et perdifficilem cognitu esse dixerimus, haud profecto mentiemur.«

Nam si Plato praesesse ens et capedinem et generationem ante mundi
 originem dicit, quibus verbis decepti plerique materiam putant rerum causam ab eo positam esse et ante mundi originem fuisse, intellegant, si possunt,
 15 haec non re separari, ut alterum praecedat, alterum sequatur, sed cogitatione seu ratione generationis seiungi. Quem ad modum deus simul producit partes et totum, sed ratio distinguit, quae simul constituta sunt, et pro eorum natura alterum prius, alterum posterius dicit. Cum itaque via et ratione generationis materiam praesesse oporteat et ex materia subiecta
 20 consentaneum sit quod generatur generari, ob eam causam praefuisse materiam Plato inquit. Nec secus Aristoteles sentit, quippe subiici atque praesesse materiam in quacumque generatione demonstrat oportere. Quodsi in quacumque generatione, quam dederis, ita fit, et in prima sic ratione est distinguendum. Concedat enim vel ipse adversarius primam generatio-
 25 nem oportet, quandoquidem Aristotelem dicit ex non ente simpliciter mundum producere. Ratio igitur, quae simul fiunt, distinguit et generat, quae ingenerata sunt, et dividit secundum tempus, quae aeterna sunt. Quod Timaeus quoque ille Pythagoricus in suo sermone videtur significare. »Prius, inquit, quam caelum rationis distinctione fieret, erat idea et
 80 materia et opifex deus.« Cum itaque generationem caeli non re vel tempore, sed ratione distingueret, non temere materiam praesesse dixit, quem ad modum partes per distinctionem intellectus toto priores sunt, quippe ante omne compositum necesse est ea intellegi, ex quibus constat illud esse compositum.

85 Eodem pertinet illud quoque in Timaeo Platonis. Cum enim post caeli generationem tractare de anima coepisset: »Haud posteriorem, inquit, ut nos secundo loco tractavimus, eam constituit conditor.« »Et natura enim et virtute antiquior corpore anima est.« Quin etiam tempus caelo posterius dicere videtur, cum tamen alio loco simul cum caelo factum esse tempus

— συνιέναι post ἔργλημα | 18 εἶδος καὶ ὄλην B V M] U om. | 20 28 θάτερον — παράγειν B V M] U om. | 28 μὴ B² μὲν V M

6 Plat. Tim. 51 a | 80 Tim. Loc. 94. b. | 36 Plat. Tim. 34 b.

»ὅτι ἅμα γεννηθέντες ἅμα καὶ λυθῶσιν, ἂν ποτέ τις λύσις αὐτῶν γίγνηται«. ὡς γὰρ κινήθην τε αὐτό, φησί, καὶ ζῶν ἐνόησεν τῶν αἰδίων θεῶν γεγονὸς ἀγαλμα ὁ γεννήσας πατήρ, ἠγάσθη τε καὶ εὐφρανθεὶς ἔτι δὴ μᾶλλον ὁμοιον πρὸς τὸ παράδειγμα ἐπενόησεν ἀπεργάσασθαι«. διὸ καὶ τοῦ παρὰ θεοῖς αἰῶνος εἰκῶ κινουμένην τὸν χρόνον ἐμηχανήσατο. πλείστα γὰρ εἰσὶ 5 τῶν ὄντων, ἀ οὐ δυνάμεθα τῷ λεκτικῷ λόγῳ, ὡς εἰσὶ τε καὶ γίνονται, ἐξαγγέλλειν, καὶ μάλιστα ὅτε περὶ τῶν θείων διαλεγόμεθα. τίς γὰρ οὐκ οἶδεν, ὡς ὅταν λέγωμεν τὸν θεὸν γεγονέναι πρὸ τοῦ τὸν χρόνον ἢ τὸν κόσμον V 44^v γενέσθαι, ἀνοικεῖω χρώμεθα διαλόγῳ, ἀλλ' ὁμῶς συγχωρεῖται, ἐπεὶ μὴ δυνάμεθα ἄλλως. ὅν τρόπον καὶ ἐν Τιμαίῳ φησὶ Πλάτων· »τὸ ἦν καὶ 10 ἔσται χρόνου γεγονότα εἶδη φέροντες λαμβάνομεν ἐπὶ τὴν αἰδίων οὐσίαν οὐκ ὀρθῶς. λέγομεν γὰρ δὴ, ὡς ἦν, ἔστι τε καὶ ἔσται, τῇ δὲ τὸ ἔστι μόνον κατὰ τὸν ἀληθῆ λόγον προσήκει«. καὶ τὴν αἰτίαν τῆς γε τοιαύτης ἀκαταλλήλου λέξεως ἀποδιδούς· »ἀλλὰ πως, φησὶν, ἡμεῖς πολὺ μετέχοντες τοῦ προστυχόντος τε καὶ εἰκῆ ταύτη καὶ λέγομενα. 15

9 Ἴσως δὲ τινὰς κάκεινα σκανδαλίσαιεν ἂν τὰ ῥήματα Πλάτωνος, οἷς U 55^v φησὶν· »οὕτω δὴ πᾶν ὅσον ἦν ὁρατὸν παραλαβὼν οὐχ ἡσυχίαν ἄγον, ἀλλὰ κινούμενον πλημμελῶς καὶ ἀτάκτως, εἰς τάξιν αὐτὸ ἤγεν ἐκ τῆς ἀταξίας, ἠγησάμενος ἐκεῖνο τούτου πάντως ἀμεινον«. ἐνταῦθα γὰρ οὐ μόνον τὴν ὕλην, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ δοκεῖ λέγειν τὰ σώματα καὶ ἔτι γε τὴν ψυχὴν — σῶμα 20 γὰρ οὐκ ἂν ὀπωσοῦν εἴτε ἀτάκτως εἴτε ἐν τάξει κινοῖτο μὴ μετέχον ψυχῆς — ἤδη προϋφιστάμενα τὸν θεὸν παραλαβόντα κεκοσμηκένα, ὡς κόσμου καὶ κάλλους μόνον, οὐ τοῦ γε εἶναι καὶ τῆς οὐσίας τῶν ὄντων δημιουργὸν αὐτὸν ὄντα. ἀλλ' οὐχ οὕτω ταῦτά που ἐκληπτέον, ὡς ἀνθρωπικώτερον ἐρμηνεύεται. τὰ γὰρ τοι νοητὰ τε καὶ θεῖα λόγῳ ἀνθρωπεῖα πράξει συνήθει 25 φράζει πολιτικώτερον Πλάτων, καθάπερ καὶ Μωϋσῆς προφήτης τῶν θείων περὶ γενέσεως κόσμου ποιεῖται τὸν λόγον. οὐ γὰρ δὴ τῷ θεῷ χεῖρες V 45 ἦσαν ποιεῖν τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, οὐδ' ὀφθαλμοὶ ὄραν τὰ γιγνόμενα, οὐδὲ γλῶττα φθέγγεσθαι, ὅτι πάντα εἶη καλά. οὐδὲ δὴ πρότερον καὶ ὕστερον ἦν, πρὶν ἢ εἶναι χρόνον. ἀλλὰ πρὸς ἐνάργειαν ταῦτα πολιτικῶς 30 ἐρμηνεύεται δὴ καὶ συμβολικῶς τὴν τῶν ὄντων φύσιν δηλοῦντα. ἀμφοτέρω εὐ κατορθοῖ λόγον τε οἰκεῖον ταῖς πολιτείαις καὶ αἰτιολογίαν ἐπιστημονικωτέραν τοῖς σοφωτέροις. οὕτω δὲ καὶ Φίλων, ἀνὴρ Ἰουδαῖος τῶν ἐνδόξων τε ἐπὶ σαφεία καὶ παιδείας Ἑλληνικῆς ἐπ' ἄκρον ἐλλησκότων, περὶ κοσμοποιίας λέγων εὐδοκιμεῖ. »εἰ γὰρ τις, φησὶν, ἐθέλησειε τὴν αἰτίαν ἧς ἕνεκα 35

2 γὰρ] δὲ *edit.* | τε *edit. om.* | 5/10 πλείστα — Πλάτων B⁷ *in marg.* V M Z *in textu, quo loco* U B καὶ πάλιν | 11 ἀ δὴ φέροντες *Burnei* | 15 λέγομεν] U B *add.* U^x B^a *del.* V M Z U 55^v *om.* ἔπειτα δὲ καὶ εἴ τις ἔτι ἐρίζοι προσκόπτων ταῖς λέξεσι δοκούσαις, δηλοῦν τὸν θεὸν B 34^v παραλαβεῖν τὴν ὕλην προϋποστᾶσαν, ἴστω τὸν Πλάτωνα θέσιν ἰδίαν καὶ δόξαν φυλάττοντα οὐ τὴν πρωτίστην ἀρχὴν νομίζειν προσεχῶς τῶνδε τῶν αἰσθητῶν εἶναι δημιουργόν, ἀλλὰ τινὰ τῶν μετ' ἐκείνην, ἢ καὶ τὴν ὕλην αὐτὴν καὶ τὰ παραδείγματα τῶν ὄντων προϋποκεισθαι, πρὸς ἀ ἀφορῶντα τὰ εἶδη τὰ μεθεκτὰ ἐφαρμόσαι τῇ ὕλῃ, ὑφισταμένην ἀπ' ἄλλης ὑπερκειμένης τάξεως, ὡς μετὰ ταῦτα ἐροῦμεν. | 116, 21—118, 15 ἀλλ' οὐχ

dixisset, »ut, inquit, simul orta simul intereant, si quando accidere possit eorum interitus.« »Cum enim, inquit, pater, qui genuerat, vivum ipsum seque movens sensisset et deorum immortalium effigiem habens, mirificè laetatus est et exemplari magis simile reddere cogitavit.« Itaque tempus
 5 imaginem mobilem aevi deorum machinatus est. Permulta etiam eodem, quo sunt aut fiunt modo, exprimi non possunt, praesertim cum de rebus divinis loquimur. Quis enim nesciat, cum dicimus deum fuisse, antequam tempus aut caelum fieret, improprie hoc dici? Et tamen concedi oportet, quia aliter loqui non possumus. Cui loco haud dissimile esse illud etiam
 10 in Timaeo videtur. »Verba ista: erat et erit, quae temporis species sunt, imprudentes ad substantiam sempiternam transferimus. Non recte etenim dicere de ea solemus: erat, est, erit; at vera ratione solum est ipsi convenit.« Cuius tam ineptae locutionis mox causam reddens: »Sed nos, inquit, qui vicissitudini fortunae et casus subiecti sumus, ita loqui solemus.«
 15 Movere etiam fortasse aliquos possent illa verba Platonis: »Ita ille, cum 9 omne, quod visibile foret, recepisset minime tranquillum, sed inordinato quodam et tumultuario motu agitatum, ad ordinem ex inordinatione redegit, existimans id omnibus rebus fore praestantius.« Hoc enim loco dicere Plato videtur non modo materiam, sed corpora quoque ipsa ac etiam animam
 20 temere moveri solitam, antequam mundus conderetur, — corpus namque anima vacans moveri vel ordinate vel inordinate non potest — haec vero sic inchoata et errantia deum postea recepisse, ut expoliret cuncta ac certa ratione disponeret, quasi non naturam atque essentiam rerum creaverit deus, sed ordinem dumtaxat atque ornatum rebus addiderit. Verum haec
 25 quidem non ita accipienda sunt, ut humano sermone proferuntur et sonant. Quippe rem intellegibilem ac divinam per verba humanis auribus familiaria Plato exponit, quomodo divinus propheta Moyses de mundi creatione locutus est. Non enim deo manus erant, quibus acciperet, non oculi, quibus videret, non os, lingua et dentes, quibus loqueretur. Non primum
 30 aut post erat, cum tempus non erat, sed partim hominum et verborum consuetudini indulgent, cum ita loquantur prudentissimi auctores, partim res profundissimos ad doctorum hominum intellegentiam ducunt. Quod a Philone quoque Iudaeo, viro doctrina illustri et Graecae linguae facundia celeberrimo, actum videmus. Sic enim scribit in eo libro, quem ex sen-
 35 tentia Moysis de mundi creatione edidit: »Nam si quis causam, quare universum hoc creatum sit, velit exquirere, non errabit meo iudicio, si id existimabit, quod quidam ex veteribus protulit, bonum esse creatorem ipsum et genitorem et auctorem universi, et bonitatis suae gratia nulli substantiae

ἐξ ὧν Ὑ^κ ἐν ματῶν. B V M Z. in textu, quo loco Ὑ ἀλλὰ μὴν ἔτι γε ταῦτα τῆς Πλατωνικῆς διανοίας ἀλλότρια, δῆλον

1 Plat. Tim. 38 b. | 2 Plat. Tim. 37 c. | 4 cf. Plat. Tim. 37 d e. | 10 Plat. Tim. 37 e. | 14 Plat. Tim. 34 c. | 17 Plat. Tim. 30 a. | 35 Phil. De opificio mundi (ed. Cobn) c. 21 sq.

τὸ πᾶν ἐδημιουργεῖτο διερευνᾶσθαι, δοκεῖ μοι μὴ διαμαρτεῖν τοῦ σκοποῦ φάμενος, ὅπερ καὶ τῶν ἀρχαίων εἶπέ τις, ἀγαθὸν εἶναι τὸν πατέρα καὶ ποιητὴν· οὐ χάριν τῆς ἀρίστης αὐτοῦ φύσεως οὐκ ἐφθόνησεν οὐσίᾳ μηδὲν ἐξ ἑαυτῆς ἐχούσῃ καλόν, δυναμένη δὲ γίνεσθαι πάντα. ἦν μὲν γὰρ ἐξ

B 35 ἑαυτῆς ἄτακτος, ἄποιος, ἄψυχος, ἑτεροιοτήτος, ἀναρμοστίας, ἀσυμφωνίας ⁵ μεστή· τροπὴν δὲ καὶ μεταβολὴν ἐδέχετο τὴν εἰς τὰναντία καὶ τὰ βέλτιστα, τάξιν, ποιότητα, ἐμψυχίαν, ὁμοιότητα, ταυτότητα, τὸ εὐάρμοστον, τὸ σύμφωνον, πᾶν ὅσον τῆς κρείττονος ἰδέας». ἔτι δὲ καὶ ἐν τῷ περὶ φυτουργίας δευτέρῳ λόγῳ· »ἐπειδὴ περ, φησί, τὴν οὐσίαν ἄτακτον καὶ συγκεχυμένην οὖσαν ἐξ ἑαυτῆς εἰς τάξιν ἐξ ἀταξίας καὶ ἐκ συγχύσεως εἰς διάκρισιν ¹⁰ ἄγων ὁ κοσμοπλάστης μορφοῦν ἤρξατο, γῆν μὲν καὶ ὕδωρ ἐπὶ τὸ μέσον ἐρρίζουα».

10 Καὶ Πλάτωνι οὖν οὕτω πως φράζονται οὐχ ὅπως μέμψις, ἀλλὰ καὶ ἔπαινος γίνεται, ὅ τε λόγος αὐτῷ πολλαχῆ μὲν καὶ ἄλλοθι δῆλος ἐμφατικώτερος ὢν, καὶ δὴ καὶ ἐξ ὧν τὴν σωματότητα τοῦ οὐρανοῦ καὶ αὐτὴν ¹⁵ τὴν ψυχὴν ὁ δημιουργὸς αὐτῷ ξυνιστᾷ, ὡς τὰ γε περὶ ὕλης ῥήματα ταῦτα οὐ μόνον οὐ προσίστασθαι Πλάτωνι, ἀλλὰ καὶ τῶν περὶ τῆς ὕλης ἀμφι-

V 45^v βαλλομένων λύσιν ἱκανὴν εἶναι. ὡς γὰρ ἐνταῦθα δοκῶν λέγειν μήτε τὴν ψυχὴν μήτε τὸν κόσμον ὑπὸ θεοῦ παρῆχθαι, οὐ λέγει, τούναντίον γε σαφῶς λέγων, οὕτω κάκεῖ ὑγιῶς νοητέον τὰ δοκοῦντα προὔφραστῶσαν τοῦ κόσμου ²⁰ δεικνύουσαι τὴν ὕλην. τὴν γὰρ ἀπὸ τοῦ δημιουργοῦ δηλαδὴ πρόνοιαν τὴν

U 56 εἰς τὸ πᾶν καθήκουσαν ὁ Πλάτων ἐνταῦθα βουλόμενος ἐνδείξασθαι καὶ τὴν ἀπὸ νοῦ χορηγίαν καὶ τὴν τῆς ψυχῆς παρουσίαν, ὅσων ἐστὶ τῷ κόσμῳ καὶ ἡλικῶν ἀγαθῶν αἰτία, πρῶτον αὐτὴν ἐφ' ἑαυτῆς θεωρεῖ τὴν ὅλην σωματοειδῆ σύστασιν, ὅπως ἐστὶ πλημμελὴς καὶ ἄτακτος, ἵνα δὴ καὶ τὴν ²⁵ ἀπὸ ψυχῆς τάξιν καὶ τὴν δημιουργικὴν διακόσμησιν καθ' ἑαυτὴν ἰδὼν ἔχῃς ἀφορίζειν, ποίαν μὲν τὸ σωματοειδὲς καθ' ἑαυτὸ φύσιν ἔσχεν ἂν ψυχῆς ἐρημωθέν, ποίαν δὲ ἔλαχεν ἀπὸ τῆς δημιουργίας διακόσμησιν. οὕτως οὖν κάκεῖ τῷ λόγῳ τὸ σύνθετον διαιρῶν εἰς ὕλην καὶ εἶδος, ἐξ ὧν σύγκειται, καὶ τοῦ ποιούντος τὸ γινόμενον διακρίνων χώραν καὶ γένεσιν τῆς τοῦ κόσ- ³⁰μου δοκεῖ λέγειν προεῖναι γενέσεως, καίτοι μήτε τοῦ ὕλικου εἶδους πρὸ τοῦ εἰδοποιουμένου ὄντος, εἰ περὶ ἐκείνου φαίης αὐτὸν λέγειν, ὅταν λέγῃ ὕλην καὶ εἶδος ἀρχὰς μήτε τῆς γενέσεως τῶν γινομένων προὔπαρχούσης

B 35^v ἀλλ' ἅμα τῷ γινομένῳ καὶ οὐ πρότερον οὖσης. ἅμα γὰρ εἶναι τὰ πρὸς τι, γένεσίν τε μηδὲν ἄλλο εἶναι ἢ τὴν τοῦ γινομένου ἐκ τοῦ ἐναντίου εἰς τὸ ³⁵ἐναντίον πρόοδον.

11 Παρὰ πάντα δὲ ταῦτα, καὶ ὅταν λέγῃ τὸν μὲν οὖν ποιητὴν καὶ πατέρα τοῦδε τοῦ παντός εὐρεῖν ἔργον, ἐπίστησον τί αὐτῷ βούλεται τοῦτο τὸ πᾶν, καὶ ὡς ὁ τὸ πᾶν λέγων οὐδὲν ὄλως ἐξαιρεῖ τῆς ἐκείνου ποιήσεως. τό τε γὰρ καθόλου καταφατικὸν ἀπλῶς πάντα περιλαμβάνει, τό τε πᾶν ἐπὶ τοῦ ⁴⁰

V 46 κόσμου λεγόμενον οὐρανὸν καὶ γῆν καὶ τὰ ἐν μέσῳ, ὕλην τε καὶ εἶδος